

**Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського**

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

_____ проф. Лазаренко Н.І.
« ____ » _____ 2021 р.

ПРОГРАМА І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

з російської філології

для вступу на ОС магістра

за спеціальністю

***035.034 Філологія. Слов'янські мови та літератури (переклад
включно) перша – російська***

Голова фахової атестаційної комісії

Т.М.Мельник

Вінниця – 2021

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Програма вступного екзамену з російської філології складена на базі дисципліни «Сучасна російська мова».

До програми вступного екзамену увійшли теоретичні питання узагальнюючого характеру, що відображають системний підхід до опису лексичних та граматичних категорій, які репрезентують взаємозв'язок різних розділів сучасної російської мови, а також проблеми системних відносин у фонетиці, лексикології, словотворенні, граматиці.

Особлива увага приділяється питанням ієрархії мовних одиниць, проблемі парадигматичних і синтагматичних відносин у фонетиці, словотворенні, лексикології, граматиці. У програмі знайшли відображення сучасні принципи класифікації частин мови, проблеми перехідності в області частин мови і контамінантів, транспозиційні можливості окремих частин мови, теоретичні проблеми синтаксису, синкретичні явища в системі простого і складного речення.

У програму введені окремі питання лінгвістики тексту, зокрема, такі, як одиниці тексту, текстові категорії, поняття межфразового зв'язку, категорії ретроспекції і проспекції, види інформації та функціонально-сміслові типи мовлення (І.Р. Гальперін), функції та роль заголовка в художньому тексті.

Оскільки реалізація завдань підготовки магістра спирається на комплексну філологічну підготовку, то в програму вступного екзамену введені питання, що стосуються методики лінгвістичного аналізу художнього тексту з урахуванням досягнень сучасної лінгвістики тексту, когнітивної, комунікативної лінгвістики.

ВИМОГИ ДО РІВНЯ ЗНАНЬ І ЯКОСТІ ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Вступник до магістратури повинен знати:

- основні положення теоретичної граматики, загальні закономірності функціонування морфологічних і синтаксичних категорій;
- комунікативно-знакову природу мови і його граматичної будови;
- ієрархію мовних одиниць в їх зв'язках і взаємодії;
- принцип системності опису граматичних явищ;
- основні наукові роботи з фонетики, лексикології, словотвору, загальної теорії граматики, лінгвістики тексту;
- принципи класифікації частин мови і контамінантів;
- перехідні явища в системі частин мови, простого і складного речення;
- типологію простого і складного речення;
- принципи побудови синтаксичних одиниць, їх структуру, семантику і функціональні особливості;
- напрямки та види граматичного опису мови;
- сучасну лінгвістичну термінологію;
- принципи і методи лінгвістичного аналізу художнього тексту.

Вступник до магістратури повинен вміти:

- виявляти взаємозв'язок між рівнями мови, встановлювати ієрархію мовних одиниць в їх системних зв'язках;
- аналізувати мовні факти, систематизувати отримані результати;
- користуватися метамовою сучасної лінгвістичної теорії;
- аналізувати парадигматичні ряди, їхню структуру та зміст;
- зіставляти мовні явища, що стосуються граматичної будови близькоспоріднених мов;
- визначати граматичні значення морфологічних і синтаксичних категорій;
- виявляти і описувати мовні явища в їх функціонально-динамічному аспекті;
- застосовувати отримані знання на практиці;
- проводити лінгвістичний аналіз художнього тексту.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ, ВСТУПНИКІВ ДО МАГІСТРАТУРИ

Оцінка	Критерії та норми оцінювання
A / «відмінно» / 180 - 200 балів	Вступник досконало володіє теоретичними знаннями з сучасної російської мови і вміє застосовувати їх на практиці. Повною мірою володіє вміннями і навичками аналізу мовних одиниць, добре володіє науковою термінологією, викладає матеріал логічно, послідовно, ілюструючи наукові положення переконливими прикладами. Вміє дати розгорнутий усний аналіз мовної проблеми, який відповідає культурі мовлення.
B / «дуже добре» / 160-179 балів	Вступник у достатній мірі володіє теоретичним матеріалом з російської мови, вміннями і навичками лінгвістичного аналізу, основними поняттями курсу, знає основні роботи з російського мовознавства, вміє ілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами. Чітко структурує відповідь, не припускається орфографічних та інших помилок, однак у відповіді мають місце деякі неточності, незначні помилки і похибки.
C / «добре» / 150-159 балів	Вступник в цілому володіє теоретичним матеріалом з російської мови, вміннями і навичками лінгвістичного аналізу, основними поняттями курсу, знає основні роботи з російського мовознавства, вміє ілюструвати теоретичні положення відповідними прикладами. Чітко структурує відповідь, не припускається орфографічних та інших помилок, однак у відповіді мають місце деякі неточності, фактичні помилки і похибки.
D / «задовільно» / 120-149 балів	Вступник в цілому продемонстрував знання і розуміння основних теоретичних положень курсу сучасної російської мови, однак не має системних знань про рівні мови, не в повному обсязі володіє методикою лінгвістичного аналізу мовних одиниць, допускається фактичних помилок у процесі аналізу граматичних категорій, змішує деякі граматичні категорії.
E / «достатньо» / 100-119 балів	Вступник виявив знання матеріалу в мінімальному обсязі, необхідному для майбутньої професійної діяльності; не в повному обсязі засвоїв основні теоретичні положення курсу сучасної російської мови, не має системних знань про рівні мови, недостатньо володіє методикою лінгвістичного аналізу мовних одиниць, допускається помилок в процесі аналізу граматичних категорій.
FX / «незадовільно» 70-99 балів	Вступник недостатньо володіє теоретичним матеріалом, не знає лінгвістичної спадщини, нечітко розмежовує граматичні категорії, недостатньо володіє навичками аналізу мовних одиниць різних рівнів, відповідь непослідовна, нелогічна, теоретичні положення не ілюструються прикладами.
F / «неприйнятно» / 68 і менше	Вступник не має системних знань з сучасної російської мови, не володіє методикою лінгвістичного аналізу мовних одиниць різних рівнів, не знає лінгвістичної спадщини, не розмежовує граматичних категорій, не володіє лінгвістичною термінологією.

ПРОГРАМА ВСТУПНОГО ІСПИТУ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ

Поняття про літературну мову. Літературна мова як мовна реальність. Ознаки літературної мови. Функції літературної мови. Різновиди (стилі) літературної мови.

Фонетика як розділ мовознавства, що вивчає звуки в потоці мовлення, їхня сполучуваність і позиційні зміни. Фонетичні одиниці мови. Зв'язок фонетики з іншими розділами мовознавства: графікою, орфографією, морфемикою, лексикологією, синтаксисом. Фонологія, фонологичні школи (Московська, Ленінградська, Празька).

Лексика як система. Парадигматичні та синтагматичні відносини в мові. Слово і його місце в лексичній системі мови. Денотативне і коннотативне значення слова. Внутрішньословні системні відносини. Міжсловні системні відносини. Стилiстичне розшарування словникового складу мови як один із проявів системності лексики. Зв'язок лексикології з іншими розділами мовознавства.

Морфеміка і словотвір як система. Словотворчий тип, словотвірний ряд, словотворча парадигма, словотвірне гніздо. Зв'язок словотвору з іншими розділами мовознавства: фонетикою, фонологією, орфографією, лексикою, граматиною.

Граматика як розділ мовознавства, принципи її побудови. Види граматичних описів мови. Граматика як система мовних норм і категорій, що визначають прийоми і типи будови слів, словосполучень, синтагм у реченні, і розділ лінгвістики, що досліджує цю систему. Обсяг і завдання граматики. Морфологія і синтаксис як розділи граматики. Зв'язок граматики з іншими розділами мовознавства (лексикології, морфемикою, словотвором, лінгвістикою тексту). Взаємовідносини лексики і граматики в системі мови в роботах В. А. Богородицького, акад. І.І. Мещанінова, акад. Л.В. Щерби, Ф. де Соссюра, Г. Шухардта, Н. Я. Марра, В. В. Виноградова.

Теоретична і практична граматики. Описова і нормативна граматики, їх мета і завдання. Формальна граматика, її відмінність від семантичної граматики. Логічна і ситуативна (референційна) граматика. Функціональна граматика та її опис у роботах К.С. Аксакова, О. О. Потебні, І. А. Бодуена де Куртене, А.А. Шахматова, А.М. Пешковського, Л.В. Щерби, І.І. Мещанінова, В.В. Виноградова, Г.А. Золотовой тощо.

Теоретичні проблеми морфології. Парадигматичні та синтагматичні відносини в мові. Парадигматичний ряд як сукупність мовних елементів, об'єднаних на основі варіативно-інваріантного принципу. Парадигматично

неповні ряди («збиткові») парадигми. Способи компенсації морфологічної недостатності. Парадигматична дублетність (надмірність).

Опозиції в морфології. Причини виникнення поняття «опозиція» і методу опозиційного аналізу. Роботи Н.С. Трубецького «Основи фонології», А.В. Ісаченко «Граматичний лад російської мови», Р. Якобсона, В. Скаличка, А.В. Бондарко та ін. Для розвитку методики опозиційного аналізу. Маркована/немаркована ознака (сильний - слабкий член опозиції, екстенсивний - інтенсивний член граматичної опозиції, нейтральний - позитивний член опозиції). Комбінаторні варіанти. Питання про нульовий члені опозиції (Г. Мейер «Проблема нуля в лінгвістиці», Р.О. Якобсон та ін.). Нейтралізація опозицій. Парадигматична і синтагматична нейтралізація. Двосторонній характер морфологічної опозиції. Види морфологічних опозицій: бінарні, тернарні, кватернарні та інші багаточленні). Поняття імплікації (А.В. Бондарко).

Граматичні категорії, граматичні значення, граматичні форми.

Граматична категорія як «система протиставлених один одному рядів граматичних форм з однородними значеннями» (ЛЕС). Морфологічні та синтаксичні категорії. Словозмінні і класифікаційні категорії. Ті, що виявляються синтаксично (реляційні), і ті, що виявляються несінтаксично (референціальні, номінативні) категорії. способи вираження категоріальних значень. Види граматичних категорій. Ядро (центр) і периферія граматичної категорії.

Граматична форма як мовний знак, у якому граматичне значення знаходить своє регулярне (стандартне) вираження. Синтетичні і аналітичні морфологічні форми. Асиметричність вираження й змісту у граматичній формі.

Граматичне значення як узагальнене, абстрактне мовне значення, притаманне ряду слів, словоформ, синтаксичних конструкцій, яке знаходить у мові своє регулярне (стандартне) вираження. Референційні (несинтаксичні) граматичні значення, що відображають властивості предметів і явищ позамовної дійсності. Реляційні (синтаксичні) граматичні значення, які вказують на зв'язок словоформ у складі словосполучень і пропозицій.

Частини мови (лексико-граматичні класи слів) у функціонально-парадигматичному освітленні. Вчення про лексико-граматичні класи слів у теорії граматики. Питання про класифікацію частин мови. Принципи граматичної класифікації слів. Монодиференційний (моногенний) і полідиференційний (гетерогенний) принципи класифікації частин мови.

Семантичний, формальний і функціональний критерії класифікації частин мови. Синтаксичний підхід до класифікації частин мови (А.М. Пешковський). Словотворчий підхід до класифікації частин мови. Вчення про частини мови в роботах Л. В. Щерби, В.В. Виноградова. Внесок Ф. І. Буслаєва, А.А. Потебні, А.М. Пешковський, А.А. Шахматова, В.В. Виноградова в розвиток теорії класифікації частин мови. Принципи класифікації частин мови в «Граматичі російської мови» (1952-1954), «Граматичі сучасної російської літературної мови» (1970), «Російській граматичі» (1980). Основні напрями вивчення частин мови в сучасній лінгвістиці. Сучасні теорії класифікації частин мови. Питання про слова категорії стану, прономінальні слова, службові частини мови.

Проблеми перехідності в області частин мови і контамінантів. Діахронна транспозиція як результат переходу слів їх однієї частини мови в іншу. Імміграційна та еміграційна спрямованість діахронної транспозиції. Транспозиційні можливості окремих частин мови.

Теоретичні проблеми синтаксису. Умови формування непредикативних словосполучень (валентні властивості компонентів і комунікативні фактори). Валентнісні властивості слова та моделі словосполучень. Роль лексики в керованих словосполученнях. Щодо трактування понять повного-неповного узгодження. Характер синтаксичних зв'язків в аппозитивних поєднаннях. Сурядність і підрядність як види синтаксичного зв'язку.

Речення та його місце в системі синтаксичних одиниць. Предикативність і модальність, способи їх вираження. Парадигматична системність у вираженні головних і другорядних членів речення. Синкретичні явища в семантиці словосполучень і другорядних членів речення.

Граматичне значення і семантична структура речення. Питання про структурні схеми простого речення. Класифікація структурних схем простого речення. Класифікація простих речень за метою висловлювання та проблеми описової граматичи.

Теоретичні основи класифікації складних речень. Про категоріальний підхід до класифікації складнопідрядних речень.

Способи передачі прямої мови. Речення з прямою мовою. Структура конструкцій з прямою мовою: слова автора і факт чужої мови, їх взаєморозташування, структурні елементи слів автора: введення пряме, непряме, нульове; суб'єкт мовлення, адресат мовлення, об'єкт мови, обставини, які супроводжують мову або характеризують мовця. Непряма

мова, її особливості. Правила переведення прямої мови в непряму, пов'язані з особливостями введення, зі зміною займенникового плану і з вибором сплучникових засобів. Цитування. Невласне-пряма мова. Методика аналізу конструкцій з прямою мовою.

Основи російської пунктуації. Принципи російської пунктуації: смисловий (логічний), граматичний і інтонаційний. Види розділових знаків пунктуації: виділяючі та відокремлюючі. Розділові знаки та їх функції.

Проблема виділення одиниць тексту. Текст і надфразова єдність (складне синтаксичне ціле). Структурна організація складного синтаксичного цілого: зачин, розвиваюча частина, кінцівка. Види зачинів і кінцівок. Автосемантичність і синсемантичність композиційних частин складного синтаксичного цілого. Сміслові домінанти ССЦ (суб'єкт, предикат, категорії місця, часу) і способи їхнього вираження. Логіко-семантичні відносини в ССЦ. Складне синтаксичне ціле і абзац: відносини рівності, включення, розбіжності.

ЛИТЕРАТУРА

Базова

1. Бабайцева В. В. Современный русский язык. В 3-х частях. Синтаксис. Пунктуация / В. В. Бабайцева, Л. Ю. Максимов. – М.: Просвещение, 1981. – 271 с.
2. Белошапкова В. А. Современный русский язык. Синтаксис / В.А. Белошапкова – М.: Высшая школа, 1989. – 248 с.
3. Бондарко Л. В. Фонетика современного русского литературного языка / Л. В. Бондарко. – М.: Наука, 1998. – 347 с.
4. Былинский К. И. Трудные случаи пунктуации / К. И. Былинский, Д. Э. Розенталь. – М.: Дрофа, 2002. – 347 с.
5. Валгина Н. С. Современный русский язык / Н. С. Валгина, Д.Э.Розенталь, М.И. Фомина. – М.: Высшая школа, 2003. – 418 с.
6. Виноградов В. В. Русский язык. Грамматическое учение о слове / В. В. Виноградов. – М.: Высшая школа, 1986. – 639 с.
7. Гридина Т.А. Современный русский язык. Словообразование: теория, алгоритмы анализа, тренинг: учеб. пос. / Т.А. Гридина, Н.И. Коновалова. – 2-е изд. – М.: Флинта: Наука. – 2008. – 160 с.
8. Диброва Е.И. Современный русский язык. Теория. – М.: Академия, 2008. – 624 с.
9. Земская Е.А. Современный русский язык. Словообразование : учеб. пос. / Е.А. Земская. – 5-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 328 с.
10. Лекант П.А. Синтаксис простого предложения в современном русаком языке. – М., 2004. – 247 с.
11. Ремчугова О.Н. Морфология современного русского языка. Категория вида: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. - М.: Наука, 2007.
12. Русская грамматика: [В 2-х т./ Главн. редактор Н.Ю.Шведова и др.] Т.1. – М.: Наука, 1980. – 783 с.
13. Русская грамматика: [В 2-х т./ Главн. редактор Н.Ю.Шведова и др.] Т.2. –М.: Наука, 1980. – 709 с.
14. Русский язык: Энциклопедия / Главн. редактор Ю.Н.Караулов. – М.: Научное издание «Большая Российская энциклопедия»: Дрофа, 1998. – 704 с.
15. Розенталь Д.Э. Практическая стилистика русского языка / Д. Э. Розенталь. – М. : Высшая школа, 2004. – 352 с.
16. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения (теоретический курс) : учеб. пособие / Е.С. Скобликова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 320 с.

17. Скобликова Е.С. Современный русский язык. Синтаксис сложного предложения (теоретический курс): учеб. пособие / Е.С. Скобликова. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Флинта: Наука, 2006. – 264 с.

18. Современный русский язык / Под ред. П. А. Леканта. – М. : Дрофа, 2000. – 415 с.

Додаткова

1. Бабайцева В. В. Система членов предложения в современном русском языке / В. В. Бабайцева. – М.: Просвещение, 1988. – 158 с.

2. Белинская О.Е. Синтаксис сложного предложения. Учебно-методическое пособие для практических занятий по современному русскому языку / О.Е. Белинская. – Винница: ООО Планер, 2008. – 102 с.

3. Белинская О.Е. Современный русский язык. Синтаксис простого предложения / Уч.-мет. пособие для практических занятий по современному русскому языку для студентов 3 курса / О.Е. Белинская. – Винница: Планер, 2010. – 93 с.

4. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфемика и деривация / Учебно-методические рекомендации для студентов 2 курса / А.М.Боюн. – Винница, 2008. – 22 с.

5. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфология. Именные части речи / Уч.-мет. пособие для студентов 2 курса / А.М. Боюн. – Винница: ВГПУ, 2013. – 264 с.

6. Боюн А.М. Современный русский язык. Морфология. Именные части речи // Учебно-методические рекомендации для студентов 2 курса / А.М.Боюн. – Винница, 2010. – 44 с.

7. Боюн А.М. Современный русский язык. Словообразование / Учебно-методическое пособие для студентов 2 курса / А.М.Боюн. – Винница: ВГПУ, 2009. – 120 с.

8. Брицин М. Я. Порівняльна грамати́ка української і російської мов / М. Я Брицин, М. А. Жовтобрюх, А. В. Майборода. – К.: Вища школа, 1987. – 368 с.

9. Буланин Л. Л. Трудные вопросы морфологии / Л. Л. Буланин – М.: Просвещение, 1976. – 205 с.

10. Гужва Ф. К. Современный русский литературный язык: учебное пособие для студентов пединститутів / Ф. К. Гужва. – Киев: Высшая школа, 1979. – 248 с.

11. Земская Е. А. Современный русский язык. Словообразование / Е. А. Земская. – М.: Флинта: Наука, 2008. – 295 с.
12. Иванова В. Ф. Современная русская орфография / В. Ф. Иванова. – М.: Высшая школа, 1991. – 190 с.
13. Милославский И. Г. Морфологические категории современного русского языка / И. Г. Милославский. – М.: Просвещение, 1981. – 292 с.
14. Прияткина А. Ф. Осложненное простое предложение в современном русском языке / А. Ф. Прияткина. – М.: Высшая школа, 1990. – 193 с.
15. Сидоренко Е. Н. Морфология современного русского языка. Ч.2. Глагол. Наречие. Безлично-предикативные слова. Модальные слова. Служебные части речи. Междометие. / Е. Н. Сидоренко. – Симферополь: Крымское педагогическое государственное издательство, 2003. – 116 с.
16. Сидоренко Е. Н. Морфология современного русского языка. Часть 1 / Е. Н. Сидоренко. – Симферополь: Крымское педагогическое государственное издательство, 2002. – 142 с.
17. Скорнякова М. Ф. Морфемный и словообразовательный анализ / М.Ф.Скорнякова. – М.: Просвещение, 1981. – 125 с.
18. Современный русский язык / под ред. В. А. Белошапковой – М.: Высшая школа, 1981. – 452 с.
19. Современный русский язык: Учебник. 3-е изд. / под ред. Л.А. Новикова. – СПб: Лань, 2001. – 328 с.
20. Чеснокова Л. Д. Русский язык. Трудные случаи морфологического разбора / Л. Д. Чеснокова. – М.: Высшая школа, 1991. – 180 с.
21. Шанский Н. М. Современный русский язык. В 3-х частях / Н. М. Шанский, А. Н. Тихонов. – М.: Просвещение, 1987.